

recenzie

**MACHO, Peter a kol. *Revolúcia 1848/49 a historická pamäť*.
Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, 306 s., ISBN 978-80-89396-19-1.**

Pavol Demjanič (rec.)

Žiadna spoločnosť nie je úplne jednoliata, pretože je tvorená jednotlivcami s vlastným rozumom, spomienkami, zázemím, vzdelaním, atď. Práve kvôli tomu sa stáva, že máme osobnosti a udalosti, ktoré sú v slovenskom prostredí až priveľmi často označované ako kontroverzné. V skutočnosti je však kontroverzné asi všetko a všetci, lebo vždy sa nájde niekto, kto má na určitý čin alebo osobnosť iný názor. Treba zároveň dodať, že tých názorov môže byť veľa, nemusia byť len dva (v extrémnych póloch). Môžu sa líšiť v zásadných bodoch, ale aj v drobnostiach. Okolo nich sa potom vytvárajú názorové skupiny, ktoré zvyknú medzi sebou zápasit' a pokúšajú sa vytlačiť tie ostatné z verejného života.

V súvislosti so spomínaním a štátnymi sviatkami či pamätnými dňami narážame aj na kvantitatívny problém. Nie je totiž možné spomínať a oslavovať vždy všetko. Rok má len 365 dní a na každý jeden by sa našlo hneď niekoľko udalostí, ktoré by si zaslúžili pozornosť, spomienku alebo slávnosť, čo samozrejme nie je možné. Aj preto sa väčšie oslavy obmedzujú zvyčajne na okrúhle výročia a pravidelná – každoročná pozornosť sa venuje len niektorým udalostiam a slávnostiam konaným väčšinou pod záštitou vládnych predstaviteľov. To treba mať na pamäti predtým, než vyriekneme rozsudok, že sa na niekoho alebo niečo zabúda. A ktoré sú tie hlavné udalosti slovenských dejín? To závisí od aktuálnej politickej klímy, čo dosvedčujú aj poznatky autorov publikácie.

V tomto zmysle sme si aj v roku 2014 z pohľadu slovenských dejín pripomenuli dve zaujímavé výročia – 70. výročie vypuknutia SNP a 150. výročie narodenia Andreja Hlinku. Aj na nich sa dá ilustrovať odlišný prístup. Ďalší rozmer treba vidieť v skutočnosti, že v tomto prípade ide vôbec o „šťastnejšie“ a známejšie jubileá, naopak na množstvo udalostí a osobností sa doslova zabudlo, resp. buď vôbec nezískali štatút v „pamäti národa“, alebo sa intenzita spomínania či piety vytratila. Nejde pritom iba o zvýraznenie udalosti zaradením medzi „sviatky“ a udelením pracovného voľna.

Práve problematike vzniku rozdielnych názorov, pohľadov a spomienok na špecifické udalosti sa venuje kniha *Revolúcia 1848/49 a historická pamäť*. Ide o kolektívnu monografiu vydanú v roku 2012, ktorej hlavným zostavovateľom je Peter Macho. Ako z názvu vyplýva, venuje sa spomínaniu na revolúciu 1848/1849. Rozdelený je na štyri nerovnomerné tematické časti (1. Spomínanie na revolúciu 1848/1849 v kontexte „malej“ a „veľkej“ politiky; 2. Slovo a obraz v službe politiky a kultúry spomínania; 3. Od osobných spomienok ku kolektívnemu spomínaniu; 4. Súčasná politika spomínania v komparatívnej perspektíve), ktoré dopĺňajú úvod P. Macha, vstupná štúdia E. Mannovej a obrazová príloha.

Autori sa vo svojich príspevkoch venujú najmä vzniku rozdielnych spomienok na revolúciu a ich šíreniu a vývoju v závislosti od politickej situácie. Svoje poznatky čerpajú z ľudovej tvorby, beletrie, karikatúr, listov a iných dobových prameňov. Sústreďujú sa pritom na rôzne spoločenstvá – od obyvateľov menších regiónov až po mnohonárodnostné obyvateľstvo Uhorska.

Elena Mannová („*Meruôsmý*“ v *médiách spomínania a zabúdania*, s. 11-34) skúmala obsah učebníc, výstavbu a premiestňovanie pamätníkov, štátne sviatky a zmeny názvov ulíc a námestí za posledných 150 rokov. Zaoberala sa teda vecami, na ktoré mali a majú vplyv politické špičky a ktoré sú s nimi úzko späté, keďže odzrkadľujú ich ideologické pozadie. Z výsledkov jej práce je jasné, že akékoľvek zásadnejšie zmeny v politike (rakúsko-uhorské

vyrovnanie a vznik ČSR) sa odrazili aj vo výklade revolúcie a jej prezentovaní prostredníctvom vyššie spomínaných médií.

Nasledujúce štúdie Dušana Škvarnu (*Obraz rokov 1848/49 v slovenskej kultúre (od polovice 19. storočia po súčasnosť)*, s. 37-56) a Ivana Halásza (*Revolúcia 1848/49 a jej vplyv na vznik tradícií moderného maďarského politického národa*, s. 57-69), ku ktorým možno priradiť aj štúdiu Daniely Kodajovej (*Revolúcia 1848/49 v pamäti Slovákov do roku 1918*, s. 143-164), sa venujú výkladu revolúcie v jednotlivých národných hnutiach. Škvarna a Kodajová spracovali jeho vývoj u Slovákov, ktorých spájali s maďarskými revolucionármi sociálne požiadavky, no rozdeľovala národnostná otázka. Dôsledkom toho sa slovenskí politici pridali na stranu Viedne, ale vytúžených zmien sa po porážke revolúcie nedočkali. Vysvetliť miestami protichodné kroky slovenských politikov v revolúcii nebolo teda jednoduché a vznik rôznych výkladov sa doslova núkal. Dôležitú úlohu zohrávalo aj postavenie Slovákov v rámci Uhorska, najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, ktoré ich nútilo prispôbovať svoj výklad daným podmienkam. Z oboch štúdií sa teda dozvieme, že štát a jeho ustanovizne, najmä školstvo, malo a má silný vplyv na názory obyvateľstva a politické pomery v Uhorsku bránili šíreniu slovenského pohľadu na revolúciu, čo by mohlo čiastočne vysvetliť tvrdenia E. Mannovej, že sa revolúcia nevryla Slovákom hlbšie do pamäte (s. 11-12).

V podobnom duchu sa nesie spomínaná štúdia I. Halásza, ktorý sledoval vývoj u Maďarov a snažil sa nájsť príčiny popularity revolučnej tradície. Maďarský výklad revolúcie bol obmedzovaný zo strany cisárskeho dvora a otvorené oslavy 15. marca (dňa vypuknutia revolúcie v Pešti) boli dlho zakázané. Svoju úlohu zohralo aj rozdelenie maďarskej spoločnosti na Viedni lojálnych a zástancov uhorskej samostatnosti. Vývoj dospel však k tomu, že dnes je v Maďarsku 15. marec významným sviatkom, ktorí oslavujú nielen politické špičky, ale aj bežní Maďari. Inak je tomu medzi Maďarmi na Slovensku. Práve odlišnej miere oslavovania 15. marca medzi Maďarmi žijúcimi v Maďarsku a medzi Maďarmi žijúcimi na Slovensku sa venoval Attila Simon (*Maďarská komunita, štátna moc a 15. marec v období prvej Československej republiky*, s. 95-107).

Kým v Maďarsku možno v tento deň bežne vidieť ľudí s červeno-bielo-zelenými kokardami, na Slovensku si revolúciu pripomína zväčša len časť maďarskej inteligencie. Hlavnú príčinu tohto stavu vidí A. Simon v zasahovaní novovzniknutej Československej republiky, ktorá sa snažila potláčať revizionistické snahy Maďarov, pričom práve 15. marec dostal po rozpade Uhorska takýto náboj (s. 96-97). Nové pomery v nemaďarskom štáte spôsobili, že spomienka na 15. marec zoslabla a takáto ostala dodnes. Nie je však vylúčené, že opäť ožije, pretože aj po porážke revolúcie boli akékoľvek oslavy 15. marca v Uhorsku zakázané (s. 62), no po rakúsko-uhorskom vyrovnaní sa revolúcia dostala späť do povedomia Maďarov. Práve z porovnania štúdií Halásza a Simona jasne vyplýva, že aj zabudnuté udalosti a osobnosti sa dokážu vrátiť do povedomia ľudí, avšak za predpokladu, že je k tomu politická vôľa.

Alica Kurhajcová (*Pamäť a manifestácia národnej identity: oslava tradície roku 1848 v mestách Zvolenskej, Novohradskej a Gemersko-malohontskej župe (1867 – 1914)*, s. 70-94) sa pri svojom výskume sústredila na regionálne oslavy v mestách Zvolenskej, Novohradskej a Gemerskomalohontskej župy v rokoch 1867 – 1914. Išlo o obdobie, keď sa začali v súvislosti s 15. marcom uvoľňovať pomery a jeho slávenie prestalo byť trestne stíhané. Pre porovnanie uviedla aj spôsoby osláv 11. apríla (schválenie marcových zákonov kráľom), pri ktorých sa vzdávala úcta najmä kráľovskému páru. Všetko pritom zasadzuje do kontextu vtedajšej maďarskej politiky, ktorá sa pokúšala o vytvorenie jednotného maďarského národa, dôsledkom čoho bolo vytlačenie spomienok nemaďarských národov na revolúciu z verejného života. Aj v regiónoch sa teda ukázalo, že pri presadzovaní určitého výkladu zohráva dôležitú úlohu postoj politických špičiek.

Regionálnym spomienkam okolia Myjavy sa čiastočne venoval aj Peter Macho (*Jozef Miloslav Hurban – náš prvý legionár? Konštruovanie kontinuity boja za národnú slobodu*, s. 165-189). Stredobodom jeho pozornosti sa stal obraz Jozefa Miloslava Hurbana, ktorý vyvolával už počas revolúcie protichodné reakcie a jeho menom boli na posmech označovaní tí, ktorí sa pridali k slovenským dobrovoľníkom. Neskôr vnímala národne orientovaná mládež označenie hurbanista ako vyznamenanie a nie nadávku (s. 171). Macho sa zároveň venoval premosteniu Hurbana s Milanom Rastislavom Štefánikom a vytvoreniu spoločnej tradície, v ktorej vystupuje Hurban ako prvý legionár a Štefánik ako dokončovateľ Hurbanom začatého boja za národnú slobodu. Práve na tomto príklade vidno, ako možno spájať rozličné tradície a vytvárať akoby plynulú nadväznosť, čím sa dané tradície navzájom umocňujú.

(Nielen) obrazové pramene skúmali Roman Holec (*Revolúcia 1848/49 v slovenskej a maďarskej karikatúre obdobia dualizmu*, s. 111-125) a Jan Randák (*Robert Blum – ikonografie a vzpomínání mučedníka revoluce*, s. 126-140). Holec sa sústredil na využitie motívov spojených s revolúciou 1848/9 maďarskými liberálmi a opozíciou v období dualizmu, no pozornosť venoval aj slovenskej karikatúre. Randák analyzoval zobrazenie a mytizovanie Roberta Bluma, nemeckého politika, spisovateľa a revolucionára, ktorý bol po potlačení revolúcie vo Viedni popravený.

Oslavám storočnice revolučných udalostí a ich reflexii v roku 1948 sa venuje štúdia Eleny Kurincovej (*1948: storočnica „slovenských začiatkov“*, s. 190-201), ktorá v súvislosti s ostatnými príspevkami zborníka dotvára celkový obraz o premenách pamäti na revolúciu a ozrejmuje, aký bol jej odkaz podľa vtedajších politických špičiek.

Autormi zrejme najkomplexnejšej štúdie zborníka (*1848 v roku 1998: politika spomínania v Maďarsku, Rumunsku a na Slovensku*, s. 205-244), ktorá si vyslúžila našu najväčšiu pozornosť, sú Rogers Brubaker a Margit Feischmidt.¹ Zaoberajú sa v nej priebehom revolúcie v menovaných krajinách a jej (ne)spomínaním v nasledujúcich obdobiach. Hlavným ťažiskom ich výskumu bol rozbor spomienkových podujatí, diskusií, praktík a osláv 150. výročia revolúcií rokov 1848/49 (prípadajúce na rok 1998) v Maďarsku, Rumunsku a na Slovensku, pričom sledovali, ako sa politickí aktéri usilovali o mobilizáciu spomienok na tieto udalosti. Zamerali sa aj na dvojnásobné porovnávanie, čo znamená, že skúmali a porovnávali nielen národné tradície navzájom, ale v prípade Maďarov ich porovnávali aj medzi Maďarmi žijúcimi v Maďarsku a Maďarmi žijúcimi na Slovensku a v Rumunsku.

Autori pri svojom výskume čerpali najmä z periodickej tlače a televízneho a rozhlasového vysielania, ktoré sa konalo v čase výročí významných dní revolučného obdobia. Zo slovenských periodík si vybrali *Slovenskú republiku*, *Sme*, *Národnú obrodu*, *Pravdu*, *Prácu*, *OS*, *Domino efekt*, *Slovenské pohľady* a *Historickú revue*.

Prvá časť štúdie je zameraná na ozrejenie priebehu revolúcie z hľadiska jednotlivých zúčastnených strán. Autori pritom poukázali na skutočnosť, že súčasné národné spoločenstvá Maďarov, Rumunov a Slovákov majú na priebeh revolúcie odlišný pohľad vychádzajúci práve z rozdielnych dejinných súvislostí.

Maďari tvorili v prvej polovici 19. storočia vedúcu zložku štátu, keďže väčšina šľachty stála na ich strane. Medzi uvedomelých Slovákov sa radila len časť zemanov, mešťanov a kléru. Tí tvorili jadro slovenských vzdelancov a politických špičiek. Ich záujmy boli pritom v protiklade so snahami Maďarov, ktorí sa pokúšali o vytvorenie maďarského národného štátu. Požiadavky slovenských vzdelancov na vlastné školy, možnosť používania slovenčiny na úradoch a podieľanie sa na riadení štátu ostali bez kladnej odozvy. Ba naopak, ich výsledkom bolo vydanie zatykačov na vedúcich slovenských politických činiteľov. Práve tento krok viedol k tomu, že sa slovenské národné hnutie obrátilo proti maďarskému revolučnému pohybu a pridalo sa na stranu Viedne. Keďže mnohí slovensky hovoriaci

¹ Ide o preklad z anglického originálu, ktorý bol vydaný pod názvom 1848 in 1998: The Politics of Commemoration in Hungary, Romania, and Slovakia. In *Comparative Study of Society and History*, 2002, roč. 44, s. 700-744.

obyvatelia Uhorska ešte neboli národne uvedomelí a skôr sympatizovali so sociálnymi zmenami presadzovanými maďarskými revolucionármi, nestretli sa slovenskí povstanci s ohlasom, aký očakávali a celé povstanie sa obmedzilo iba na niekoľko tisíc osôb. Jeho prvá časť pritom skončila neúspechom.

Súčasťou požiadaviek maďarského národného hnutia bolo okrem vytvorenia maďarského národného štátu aj opätovné vtelenie Sedmohradska do Uhorska. Táto téma sa stala predmetom ostrých rozhovorov a bola aj jednou z požiadaviek dvanástich marcových bodov. Nakoniec vyvolalo pripojenie Sedmohradska k Uhorsku v roku 1848 vzburu sedmohradských Rumunov a Sasov, ktorí neboli s týmto krokom spokojní. Proti Maďarom sa teda okrem Slovákov obrátili aj ďalšie národné spoločenstvá a v Uhorsku narastalo národnostné napätie, ktoré sa prejavovalo aj rôznymi násilnými činmi. Dnešné Rumunsko pozostáva navyše z častí, ktoré boli mimo Sedmohradska a Uhorska – ide o Valašsko a časť Moldavska. Tie boli v danom období pod osmanskou správou. V nich vypuklo taktiež povstanie, no sledovalo iné ciele a nebolo orientované proti Maďarom.

Už len z tohto stručného náčrtu dobových skutočností možno usúdiť, že ide o mimoriadne zložitú spleť udalostí, ktoré proti sebe postavili viaceré spoločenské skupiny Uhorska. Z toho vyplýva, že aj ich súčasné ponímanie bude z hľadiska terajších národných spoločenstiev Maďarov, Rumunov a Slovákov značne rozdielne. Výklad revolučných udalostí bol nakoniec rozdielny už aj počas revolúcie. Aj vtedy, presne ako aj teraz, odzrkadľovali výklady tejto udalosti záujmy jednotlivcov a názorových skupín nimi vytváraných. Neboli však nemenné. Upravovali sa spolu s politickými a generačnými zmenami.

Najväčší vplyv na určitú spoločnosť má zvyčajne jej vládnuca vrstva, keďže tá má dosah na vzdelávacie ústavy a do určitej miery aj na „masmediálne“ prostriedky (to platilo hlavne v minulosti), čo sú hlavné nástroje hromadného ovplyvňovania ľudí.

Názory vládnucej vrstvy, ktoré možno označiť aj ako štátny svetonázor, však nie sú názormi celého národného spoločenstva alebo všetkých obyvateľov štátu. Ako už bolo spomenuté na začiatku, ľudské spoločnosti totiž nie sú názorové monolity. Už dvaja ľudia môžu mať na jednu vec rozdielne pohľady. Popri oficiálnom výklade môžu takto súčasne jestvovať aj iné, niekedy protichodné a dokonca aj trestne stíhateľné výklady, pričom práve tie môže zdieľať aj väčšina obyvateľstva. Takto „pod pokrievkou“ sa schovávajú dlhé obdobie a na povrch vyjdú až po politickej zmene, alebo naopak, upadnú do zabudnutia.

Výklad určitej dejinnej udalosti sa zvyčajne prispôsobuje politickej situácii a cieľom záujmových skupín v závislosti od ich súčasných potrieb. Niekedy sa v záujme vyšších politických cieľov upravuje, aby uspokojil určitú cieľovú skupinu, ale aby si na druhej strane neprotirečil so skutočnými názormi ľudí, ktorí výklad prezentujú. V štúdiu je tento jav naznačený tým, že maďarské politické špičky v záujme vyšších cieľov – vstupu do NATO a EÚ – prispôbili svoje prejavy daným podmienkam a vynechali zdôrazňovanie krívd a kontrarevolučných činov spáchaných na Maďaroch inými národnými hnutiami. Svoj výklad upravili teda tak, aby ním ukázali, že minulosť Maďarov je spojená s bojom za demokratické hodnoty.

Jedným z výsledkov štúdie je záver, že Slováci ignorovali 150. výročie revolúcie a neuspriadali žiadne oslavy. Autori konkrétne píšú, že „*udalosti rokov 1848/49 nie sú v týchto krajinách [Rumunsku a Slovensku], obzvlášť na Slovensku, súčasťou národnej sebaidentifikácie, ani národnej mytológie, či už tradovanej alebo oficiálnej*“ (s. 212). Ďalej tvrdia, že „*v roku 1998 nezorganizovali na Slovensku nijaké spomienkové podujatia ani nacionalisti, ani ich liberálni oponenti*“. Nakoniec upresňujú, že ak vyjmeme oslavy maďarskej menšiny, tak oslavy 150. výročia ostali „*takmer bez povšimnutia*“ (s. 238).

Na základe týchto vyjadrení by si mohol človek myslieť, že Slováci nevenovali revolučným udalostiam a ich výročiu žiadnu pozornosť, pretože ich nepovažujú za podstatné. Tieto tvrdenia sú však mylné, keďže sa v skutočnosti počas celého roka uskutočňovali mnohé

podujatia súvisiace s revolúciou 1848/1849, a to za účasti vysokých štátnych predstaviteľov, odborníkov a verejnosti, ktorá prejavila záujem o svoju minulosť.

Z hľadiska slovenských dejín sa počas revolúcie uskutočnili dva dôležité okamihy – spísanie a zverejnenie Žiadostí slovenského národa (10. máj 1848, Liptovský Mikuláš) a prvé zasadnutie Slovenskej národnej rady na Slovensku, kde jej predstavitelia vypovedali poslušnosť maďarskej vláde (19. september 1848, Myjava). Oba tieto dátumy boli pokryté viacdňovými oslavami v Liptovskom Mikuláši, Myjave a Čadci. Za prítomnosti stoviek ľudí sa ich zúčastnili aj členovia vlády a predstavitelia miest a Matice slovenskej. Všetky podujatia mali pritom bohatý program zahŕňajúci bohoslužby, kladenie vencov, čestnú stráž, odborné konferencie, otváranie výstav, slávnostné akadémie, kultúrny program s hudobnými skupinami a dokonca aj ohňostroj. Možno teda povedať, že oslavy mali podľa delenia použitého v štúdiu („sakralizovaná“ alebo „desakralizovaná“ atmosféra osláv) obojaký charakter. Časť z nich sa niesla vo vážnom duchu a časť mala priebeh voľnejšej zábavy.

To však nie je všetko. Okrem týchto osláv sa konali aj mnohé iné podujatia. V Lučenci bolo usporiadané sympóziu *Revolučné roky 1848 – 49 – jar európskych národov*,² ďalšie sa konalo v Bratislave a nieslo názov *Revolučné roky 1848 – 1849 – medzník slovenských dejín*.³ Podobne sa uskutočnili semináre aj v Starej Turej (*Slováci v revolúcii 1848 – 1849*),⁴ v Beckove (*Seminár k 150. výročiu rokov meruôsmych*)⁵ a Zemianskom Podhradí (*Seminár k 150. výročiu slovenského povstania 1848 – 1849*).⁶ Témy sa dotkla aj konferencia *Slovensko v habsburskej monarchii 1526 – 1918* uskutočnená v Bratislave.⁷

Ďalej môžeme spomenúť aj niekoľko publikácií, ktoré vyšli pri tejto príležitosti, a to *Slovenské národné rady* od Miroslava Pekníka⁸ a zborník *Národná rada v kontexte slovenských dejín*, ktorého zostavovateľom bol Jozef Žatkuliak a jej vydanie podporila Národná rada Slovenskej republiky.⁹ Tento celok dopĺňa vydanie pamätnej mince¹⁰ a poštovej známky.¹¹

Medzi ďalšie udalosti spojené s oslavami a pripomínaním si revolučných rokov môžeme zaradiť odhalenie pamätnej tabule (16. septembra 1998) na dome vo Viedni, kde bola založená Slovenská národná rada a opravu hrobu Juraja Langsfelda, jedného zo slovenských martýrov, čoho sa ujalo mesto Kremnica v spolupráci s Maticou slovenskou. V tejto súvislosti je potrebné upozorniť aj na ďalšie mylné tvrdenie, ktoré sa v štúdiu nachádza, a to, že slovenské povstanie nevyprodukovalo martýrov (s. 240), čo samozrejme nie je pravda. Okrem Juraja Langsfelda patria k najznámejším Viliam Šulek a Karol Holuby.

Z menovaného vyplýva, že sa 150. výročiu revolučných udalostí venovala pozornosť najmä z vedeckého hľadiska a do pripomínania udalostí z rokov 1848/1849 sa zapojili vedecké pracoviská, Matica slovenská, obce, občianske združenia, ako aj politické špičky, pričom ťažiskom spomienky sa stalo vyhlásenie Žiadostí slovenského národa a vznik prvej Slovenskej národnej rady. Tieto udalosti predstavujú v súčasnom výklade slovenských dejín míľniky na ceste Slovákov k vlastnej štátnosti.

Je preto otáznne, prečo sa dopustili autori štúdie takého pochybenia a dovolili si

² Organizátorom bolo Helsinské občianske zhromaždenie v SR.

³ Organizátorom bol Historický ústav SAV.

⁴ Organizátorom bola Matica slovenská.

⁵ Organizátormi boli Odbor školstva v Novom Meste nad Váhom, Obecný úrad v Beckove a Trenčianske múzeum v Trenčíne.

⁶ Organizátorom bol Obecný úrad Zemianske Podhradie.

⁷ Organizátormi boli Katedra slovenských dejín a archívniectva FF UK a Österreichisches Ost- und Südosteuropas – Institut.

⁸ PEKNÍK, Miroslav. *Slovenské národné rady*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1988, 201 .

⁹ ŽATKULIAK, Jozef (ed.). *Národná rada v kontexte slovenských dejín*. Bratislava : Národná rada SR, 1999, 209 s.

¹⁰ Pozri <<http://www.nbs.sk/sk/bankovky-a-mince/slovenska-mena/pamatne-mince>>

¹¹ Pozri <<http://www.pofis.sk/katalog/produkty/znamka-1998-slovenske-povstanie-1848-49-s-kuponom-150-vyrocia-slovenskej-narodnej-rady>>

povedať, že 150. výročie revolúcie ostalo na Slovensku „*takmer bez povšimnutia*“. Možnou odpoveďou je, že siahli po nesprávnych periodikách. Ak tvrdia, že výročie nechalo bez odozvy aj nacionalistov, je závažnou chybou, že nesiahli po najdôležitejšom nacionálne ladenom periodiku – *Slovenských národných novinách* vydávaných Maticou slovenskou. Len zbežným prelistovaním výtlačkov z roku 1998 by zistili, že tento rok bol vyhlásený za Svetový rok Slovákov a jeho vyvrcholením boli práve oslavy 150. výročia vzniku Slovenskej národnej rady. Ďalej by zistili, že sa v tomto periodiku venovala veľká pozornosť jednotlivým (známym a menej známym) činovníkom slovenského národného hnutia a dôležitým udalostiam v tomto období (žiadosti, ukončenie vydávania prvých slovenských politických novín, slovanský zjazd, priebeh revolúcie, vznik SNR atď.). Rovnako by našli rôzne vyhlásenia miestnych odborov viažucich sa k týmto udalostiam a boli by informovaní o vyššie zmienených podujatiach.

Ak autori štúdie nenašli žiadne zmienky o týchto podujatiach v nimi uvedených periodikách, skôr to svedčí o tom, že voči udalostiam z rokov 1848/1849 neostala ľahostajná slovenská spoločnosť, ale redakcie týchto zvolených periodík. Typicky sú redakcie periodík názorovo veľmi ucelené a vytvárajú akési spoločenstvo. Málokedy je možné v rámci jedného periodika nájsť články s protichodnými názormi. Preto je potrebné zamerať sa pri skúmaní periodík najprv na „svetonázorové“ pozadie ich redakcií a čomu sa periodikum venuje vo všeobecnosti. Potom je už pomerne jednoduché odhadnúť, kde možno hľadať aké poznatky. V tejto súvislosti mali autori jednoznačne siahnuť aj po *Slovenských národných novinách*, ibaže by tak neurobili cielene.

Oslavy na Slovensku boli rozdelené do mnohých regionálnych podujatí a aj tie, ktoré boli označené ako celonárodné, nepritiahli desaťtisíce návštevníkov. Tento stav však platí pri akýchkoľvek spomienkových podujatiach na Slovensku. Zúčastňujú sa ich hlavne národovci združení najmä okolo Matice slovenskej, politickí činitelia, vedci, prípadne miestni obyvatelia. Medzi hlavné dátumy, ktoré sú oslavované súčasnými politickými špičkami, patrí predovšetkým vypuknutie SNP. Až donedávna mali oslavy tejto udalosti predovšetkým regionálny charakter. Len toho roku, a to najmä vďaka bohatému sprievodnému programu a silnému medializovaniu, sa podarilo pritiahnúť na oslavy 70. výročia vypuknutia SNP tisíce ľudí. Naopak, kvôli takmer úplnému ignorovaniu médiami by mohol niekto podobne ako v prípade textu R. Brubakera a M. Feischmidt povedať, že 150. výročie narodenia Andreja Hlinku ostalo bez povšimnutia. A to aj napriek tomu, že sa počas celého roka uskutočňovali rôzne podujatia ako v prípade osláv 150. výročia vzniku SNR a ďalších udalostí spätých s revolučnými rokmi 1848/1849.

Oslavy revolúcie v Maďarsku majú možno viac centralizovanejší charakter za účasti väčšieho počtu návštevníkov. Hľadanie rozdielov v spomínaní na minulosť medzi Slovákami a Maďarmi si však vyžaduje omnoho podrobnejší výskum, ako len porovnanie osláv jedného výročia. Určite zohráva veľkú úlohu reťaz veľkých prehier v dejinách Maďarov – revolúcia 1848/9, prvá a druhá svetová vojna a povstanie 1956. O to viac možno chápať vážnejšie vnímanie osláv týchto „prehier“ maďarskými menšinami v okolitých štátoch, keďže tu určite zohráva výraznú úlohu skutočnosť, že už nie sú štátotvorným národom a stratili svoje vedúce postavenie. Pravdepodobne preto vnímajú tragické dátumy vo svojej minulosti omnoho citlivejšie.

Štúdia od R. Brubakera a M. Feischmidt vykazuje v otázkach týkajúcich sa Slovenska a Slovákov značné nedostatky a nepravdivé tvrdenia, ale ako celok podnecuje k zamysleniu sa nad vnímaním minulosti a spôsobmi, akými si ju vykladajú jednotlivé názorové skupiny (či už politické hnutia, organizácie, alebo médiá) a ako tento výklad presadzujú. K tomu podnecujú vlastne všetky štúdie obsiahnuté v zborníku. Hlavným poznatkom pre čitateľa, najmä nehistorika, ktorý by mal z danej knihy získať, je, že sa na každú udalosť možno pozeráť z rôznych uhlov pohľadu a že ich výklad nie je nemenný, ale prispôsobuje sa dobe a potrebám názorových skupín, ktoré s nimi pracujú za účelom dosiahnutia určitého cieľa.

miscellanea

Zoznam dizertačných prác v odbore História, sekcia Československé dejiny obhájených na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v rokoch 1924 – 1962

Peter Podolan

Poznámka

Pri koncipovaní zoznamu sme kvôli prehľadnosti v tabuľke využili skrátený záznam údajov. Kompletný bibliografický záznam jednotky by vyzeral nasledovne: JIRÁSEK, Jozef. *Slováci a Rusko. Studie k slovensko-ruským vzťahom od počiatku 10. storočia do počiatku svetovej vojny*. Dizertačná práca. Bratislava : Filozofická fakulta UK, 1924, 202 s.

Zoznam bol vytvorený podľa strojopisného súpisu záverečných prác v odbore História, sekcia Československé dejiny, ktorý vznikol pravdepodobne tesne po roku 1962.¹ Nepodarilo sa nám zistiť autora súpisu, z ktorého predkladáme v štruktúrovanej selektívnej podobe prepis položiek dizertačných prác. Nekontrolovali sme plošne presnosť názvov prác² ani ich súčasné umiestnenie či existenciu vo fyzickej forme. Predložený prepis súpisu nemusí byť úplný, poskytuje však predstavu o témach a frekvencii vypracovania dizertačných prác.

---

¹ O súpise, jeho autorovi, dobe vzniku a pod. nemáme zatiaľ žiadne ďalšie informácie.

² Maďarský názov práce Alžbety Drobnej-Bajzovej *Jobbágyok a Dózsa felkeles előtt és után Magyarországon* bol evidentne skomolený (správne *Jobbágyok a Dózsa felkeles előtt és után Magyarországon*).

Priezvisko a meno	Názov práce	Dátum	Rozsah
1924			
JIRÁSEK Jozef	Slováci a Rusko. Studie k slovensko-ruským vzťahom od počiatku 10. storočia do počiatku svetovej vojny. /Rkp./	24. 1. 1924	202 s.
1925			
HOLINKA Rudolf	Sektári v Čechách do sklonku XIV. veku.	13. 6. 1925	
1926			
WÁGNEROVÁ Oľga Ludovica	Ján Jiskra z Brandýsa na Slovensku.	29. 4. 1926	
1928			
VARSÍK Branislav	Husiti a reformácia na Slovensku do Žilinskej synody. /Príspevky ku vzájomným stykom zemí koruny českej so Slovenskom v XV. a XVI. storočí/ I. časť Slováci na pražskej univerzite do konca stredoveku. Sborník FF UK v Bratislave. Roč. IV. č. 45 /7/ 1926. 37 s. /tlač./ II. Husiti a Jiskrovci na Slovensku. 90 s. /Rkp./ III. Reformácia na Slovensku do Žilinskej synody. 101 s. /Rkp./ IV. Pramene a literatúra. X. 10 s. /Rkp./	15. 6. 1928	
1930			
HÚŠČAVA Alexander	Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia.	12. 6. 1930	
ŠLACHTA Florián	Styky českopoľské v dobe habsburské.	12. 6. 1930	
1931			
CIEKER Jozef	Slovenská otázka.	22. 10. 1931	45 s.
1932			
BOKESZ František	Bratislava. /Príspevky k antropogeografii hlavného mesta Slovenska./	7. 12. 1932	82 s. + 7 map. príloh
DEME Ľudovít	Slovenská otázka v českej politike od začiatku XIX. storočia do konca rokov sedemdesiatych. /Rkp./	10. 3. 1932	172 s.
1936			
HRUŠOVSKÝ František	Vývoj stykov československo-poľských do smrti Boleslava Chrabrého.	13. 2. 1936	215 s.
1938			
MAKOŠ MARUCH Peter	Hodnoverné miesta so zreteľom na Slovensko.	1. 6. 1938	
ŠTIBRANÝ Vojtech	Panstvo Smolenicko-Dobrovodské v XVII. a XVIII. storočí.	27. 5. 1938	112 s. + 1 mapa
1940			
FLOREK Pavol	Turčiansky Svätý Martin v stredoveku /Do roku 1526./.	4. 6. 1940	195 s.
JANKOVIČ Vendelín	Dejiny jezuitov v Banskej Štiavnici.	3. 10. 1940	164 s. + XC pozn.
KARVAŠ Jozef	Cechový život na Nitriansku a Tekovsku.	3. 10. 1940	131 s. + 8 obr. príloh
1944			
CINTAVÝ Pavol	Osvietenstvo na Slovensku.	26. 5. 1944	
1945			
POLLA Belo	Snahy o riešenie národnostnej otázky v Uhorsku /1860-61/.	22. 8. 1945	128 s.

1946			
LEHOTSKÁ Darina	Nemecká kolonizácia v Turci.	28. 11. 1946	92 s.
1948			
RATKOŠ Peter	Počiatky hornoliptovského baníctva.	12. 1. 1948	110 s. + 61 s. príl. – listiny
ŠARIŠSKÝ Imrich	Slovenský vývin a hlasizmus.	15. 4. 1948	100 s.
TIBENSKÝ Ján	Historické základy slovenského národného obrodzenia.	1. 4. 1948	
1949			
MURÍN Alexander	Život a cirkevná otázka Jána Rokycana.	15. 11. 1949	102 s.
1951			
GEROVSKIJ Georgij	Istoričeskoje prošloje, narodnaja reč i narodnaja kul'tura prjaševiny. Praha 1948. /Zvláštny odtlačok zo zborníka Prjaševina./ s. 57-163, mapky, kresby.	31. 5. 1951	
MARSINA Richard	Žilina a žilinské právo do roku 1384. /V árpádovskej dobe so zreteľom k osídleniu žilinského kraja./.	8. 3. 1950	140 s. + mapka
1952			
BORODOVČÁK Viktor	Agrárna otázka v ČSR od r. 1918-1929 so zvláštnym zreteľom na Slovensko.	12. 9. 1952	
DROBNÁ-BAJZOVÁ Alžbeta	Jobbágyok a Dózsa felkeles elöt és után Magyarországom. [Nevoľníci v Uhorsku pred a po Dóžovom povstaní]	1. 9. 1952	79 s.
HARAKSIM Ľudovít	Obchodné a spoločensko-kultúrne styky Slovenska s východnými Slovanmi, hlavne s Ukrajinou v 17. a 18. storočí vo svetle domácich prameňov.	25. 11. 1952	
HORVÁT Pavel	Obchodné styky Levoče s Poľskom v druhej polovici 16. storočia.	28. 3. 1952	
HUČKOVÁ Anna	Triedne a ideologické korene ľudáctva.	26. 11. 1952	
MARCINKECH Almoš Jozef	Zo života Galanty za feudalizmu.	11. 10. 1952	248 s.
POPOVIČ Michal	Černyševskij, Rakúsko-Uhorsko a Slováci.	6. 12. 1952	74/31/s.
STAVROVSKÝ Emilián	Prehľad dejín feudalizmu v Uhorsku so zreteľom na Zakarpatsko v 13.-17. storočí.	12. 11. 1952	205 s.
1953			
HUČKO Ján	Hlasisti.	6. 3. 1953	174 s.
MOTOŠKA Vladimír	Revolučné tradície prvomájových demonštrácií v priereze dejín robotníckeho hnutia Bratislavy od roku 1890-1929.	16. 3. 1953	117 s.
PIOVARČÍ Milan	Robotnícke hnutie v Bratislave od VOSR do založenia KSČ. /1917-1921/.	16. 3. 1953	48 s.
PÍSCH Mikuláš	Robotnícke hnutie Bratislavy v rokoch 1903-1907. /Obdobie prvých bojov a ohlasu ruskej buržoáznej revolúcie/.	16. 3. 1953	130 s.
V rokoch 1954 až 1962 žiadne dizertačné práce obhájené neboli.			

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

PODOLAN, Peter. Zoznam dizertačných prác v odbore História, sekcia Československé dejiny obhájených na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v rokoch 1924 – 1962. In *Štúdie (ne)dávnych čias*. Historia nova 8. [online] Bratislava : Stimul, 2014, s. 124-126. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino8.pdf>